

Letnja vsak četrtak
in velja s poštnino
vred in v Mariboru s
poštovanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta „ 2.60
za četrt leta „ 1.30

Naročnina se pošilja
upravnštvu v tiskaral
sv. Cirila, koroške
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Polletni katal. tis-
novskega društva do-
živajo list brez po-
štne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Pesamezni listi dose-
že v tiskarni in pri
gospodu Novaku na
velikem trgu po 10 s.

Rekopisi se ne vra-
čajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natisne enkrat,
po 12 h, dvakrat 18 h,
trikrat 24 h.

Štev. 49.

V Mariboru, dne 8. decembra 1898.

Tečaj XXXII.

Kako so v Avstriji razdeljene pravice in dolžnosti.

Vsak državljani ima pravice, vsak pa tudi dolžnosti. Pravica in dolžnost ste kakor dve uteži v skledici tehtnice in morate biti v vednem enakotežji; to se pravi: kolikor ima kdo pravice, toliko mora imeti dolžnosti, ne več, ne manje. To prav razdeliti, je skrb vlade.

Najmenitniša pravica avstrijskega državljanca je, da se udeležuje zakonodajstva. Izvršuje se, kakor znano, po poslancih, kateri se volijo in pošiljajo na Dunaj. Najmenitniša dolžnost pa je davek: krvni in denarni; zadnji plačuje se v raznih oblikah: od dohodka zemljišč, od dohodka sploh, od gotovih hranil, od dedščin, pri sprejemanju denarja v kolku (stempel) itd. Davkov je sila mnogo vrst, in vsako leto se še izmisli kaka nova.

Ne namerjamo podati čitateljem popolno sliko razdelitve pravic in dolžnosti v naši državi, ker bi to postalo za naš prostor preobširno; ali primerjati le hočemo, kako je razdeljena pravica do poslanca in dolžnost plačevati nekatere davke.

Pravica, voliti poslanca, ni odmerjena po številu prebivalcev, ampak po čem drugem; kaj je to drugo, bomo kar videli; a gotovo je, da duša tukaj ne velja nič. Vsi, ki davek plačujejo, so razdeljeni v 5 skupin; v prvi so veliki posestniki, v drugi davkoplačevalci mest in trgov, v tretji trgovci in obrtniki, v četrti davkoplačevalci na kmetih in v peti delavci. Kakor iz te razdelitve vidimo, sme

vsak le enkrat, to se pravi v eni skupini voliti; le trgovec in obrtnik volita dvakrat in sicer v drugi in tretji skupini. Zakaj imajo ravno trgovci in obrtniki dvojno pravico? Dala se njima je, ker se Židov največ nahaja med njimi, in ker so večinoma Nemci.

Glejmo dalje! Skupina velikega posestva sme voliti 85 poslancev, skupina mest in trgov 97, skupina trgovcev in obrtnikov 40, skupina kmetska 131 in skupina delavcev 72. V prvi skupini voli uže kakih 100 davkoplačevalcev po 1 poslanca, v četrti še le kakih 100.000; to za primer; pravica do poslanca torej ni razdeljena po dušah, ampak z ozirom na denar, na žide in na Nemce.

Še dalje! V prve tri skupine volijo večidel židje in liberalni Nemci, v peto socialno-demokratski delavci, ki vlečejo z Židi in liberalnimi Nemci, v četrto slovanski kmetje, kajti po kmetih je Slovanov mnogo več nego Nemcev, in Slovani so večidel poljedelci. Najprej navedene 4 skupine volijo skupaj 294 poslancev, kmetska 131. Zato imajo v zbornici Židje in liberalni Nemci toliko moč.

Sedaj si pa pogledimo malo, kako je razdeljen davek.

Na Dunaju je zavod, v katerem je židom zakonito dovoljeno, da igrajo z največimi svotami in golufajo svet dan na dan za milijone in milijone; to je borza. Razkladati bistvo borze bilo bi na tem prostoru nemogoče, ali kar smo o njej rekli, je gotovo. Dolgo, dolgo let židje o borznih dohodkih niso plačevali niti krajcarja davka; židovska in nemško liberalna večina jih je vedela varovati. Še le pred dvema letoma je v zbor-

nici komaj prodril zakon, da se na borzi plačuje od 5000 gld. 10 kr. davka.

Če pobotaš, da si sprejel 5000 gold., moraš na pobotnico pritisniti kolek za 17 gld. 50 kr., to se pravi, ti imaš plačati od sprejema petih tisoč gld. 17 gld. 50 kr. davka, toraj 175 krat več nego žid na borzi.

Pri pravnem opravku (notarju n. pr.) plačaš, če 5000 gold. sprejmeš, kolka za 31 gold. 20 kr., torej 312 krat več davka nego žid na borzi.

Če pa n. pr. izročiš svoje zemljišče, ki je vredno 5000 gld., svojemu sinu, pritisniti moraš na dotično pismo kolkov za 230 gld.; ti plačuješ torej tukaj 2300 krat več davka, nego žid na borzi. Koga pa zadene ta visoki davek najbolje? Ali ne poljedelca Slovana?

Tako so torej v Avstriji razdeljene pravice in dolžnosti, zato pa tudi mora iti navzdol. *Justitia est fundamentum regnorum*, to je: pravičnost je podlaga državi.

Pomislimo še to! Štiri skupine so združene zoper eno edino, to je kmetsko; zato pa so zakoni takšni, da kmeta ne podpirajo, in zato mora kmet priti na nič, dočim drugi debelijo. In končno: Slovani so po svoji večini poljedelci in imajo torej svoje zastopnike le v kmetski skupini, drugod jako malo, dočim v ostalih štirih skupinah gospodarita Žid in Nemeč, ker je teh po mestih in trgih največ, in ker imajo tovarne ali fabrike večidel oni. Koga pa zadene davek najhujše? Za uživanje pravic sta torej v prvi vrsti Žid in Nemeč, za dolžnosti pa je Slovan.

Listek.

Boji in krone.

(Povest. Prevel Anton Jerovšek.)

(Dalje.)

Ta slika se je pokazala nesrečnim kristijanom, ko so stopali po mokrih stopnjicah v smradljivo globočino. Nesrečni tovariši, ki so že ležali v tem strašnem prostoru, jih sprejmejo in pozdravijo s tuljenjem in proklinjanjem, ko jim jetničar zapove, da naj novo došlim gostom prepustijo eden kot. Ker si je iz kristijanskih žepov nabral precej denarja, je bil celo toliko usmiljen, da je dal prinesiti peščico suhe slame ter potresti po mokrem gnoju. Na to reče:

«Zdaj pa ste dobro preskrbljeni, mnogo boljše, kakor zaslužite. Kajti vsejedno ste psi in izdajalci in najmanj tako hudobni, kakor ti roparji, ki vsaj častijo anamske bogove.» To izgovorivši odide stari jetničar.

V smradljivi ječi je bilo popolnoma temno. Franc se je stisnil k dobri materi, ki ga je mirno tolažila in osrčevala.

«Saj ne bode večno trajalo» mu pravi mati, «kmalu se bomo zopet sprehajali po krasnem vrtu med senčnatimi palmami.»

«Ali pa po raju,» ji urno poseže Franc v besedo. «Tam še bode mnogo lepše.»

Čez nekaj časa zopet reče pobožni deček: «Kaj ne, mati! V taki ječi je ležal celi mesec tudi moj striček, mali Dominik Tuan, predno so ga mučili?» On mi bode gotovo izprosil milost, da pretrpim tudi jaz, kar je pretrpel. Njegov križ je na mojih prsih. Jetničar, ki mi je vzel zgornjo suknjo, ga ni našel.» Pri teh besedah pobožno poljubi križ in ga da poljubiti tudi materi.

Čisto drugačni občutlji pa so navdajali Dikdika, ki se je kot cesar hotel imenovati Fidak. Ker je bil cesarske rodovine, ga seveda niso zaprli v mokre, podzemne prostore med priproste jetnike kakor kristijane; temveč odkazali so mu celi zgornji del zapadnega stolpa za stanovanje. Imel je dvojno nadstropje na razpolago, od koder je mogel uživati krasen razgled na mesto in njegovo divno okolico. Pa princ se ni zmenil za čarobno lepoto. Peneč se od jeze je močno korakal po sobi gor in dol. Ako je pogledal skoz visoko okno, je imel pred seboj cesarsko palačo in glavno mesto, kar ga je živo spominjalo na krono, katero je ravnokar zgubil. Ves besen vdarja z ного ob tla in proklinja kristijane, ker jim pripisuje izgubo cesarske krone. «Pomagajte mi vendar, duhovi anamskih cesarjev, posebno Minmang in Ti-

jetri, ki sta si svoje roke oprala v krvi kristijanov, in ti, Tidik, ki si izdahnil svojo dušo proklinjevaje kristijane! In vi bogovi, kojim darujemo po svojih templih, bodisi da stanujete v nebesih ali v peklu, pomagajte mi do krone! Vi vsi ste smrtni sovražniki tujega krščanskega Boga. Zdaj se ne gre le za moje kraljestvo, temveč tudi za vaše! Vam v čast in zahvalo bode za to v potokih tekla kri kristijanov in gorele njih vasi!»

Tako besni princ v stolpnem zaporu, dokler se temna noč ne vleče na zemljo. In še tudi zdaj koraka nemiren gor in dol. Konečno se hoče vleči na svojo posteljo. A zdajci zasliši korake, duri se odprejo in trije možje vstopijo s slabo svetilnico. Princ spozna med njimi le vojnega mandarina ali ministra. Dikdik obledi in vpije:

«Hijephova vas pošlje, da me umorite!»
«Princ, mi ti ne prinesemo smrti, ampak krono, ako izpolniš naše pogoje.»

«Kake pogoje imate?»
«Stopiti moraš v zvezo s črnopravniki ter njim izročiti življenje in premoženje vseh kristijanov.»

«Bogovi so torej res uslišali moj klic! Da, te pogoje vam hočem izpolniti! Jaz sem vaš z dušo in telesom!»

7. Zarota.

Stari jetničar Minge je spremljal man-

Kako naj Avstrija državno idejo uresničuje.

Določili smo sicer vže idejo, ki naj vodi našo Avstrijo, vendar si ne moremo odredi, da vsaj kratko omenimo tudi ono, ki nam jo je hotel Bismark usiliti, in ki vsled prizadevanja nekaterih politikov še ni umrla ter našo državo še vedno podpihuje in mami.

Ko je Bismark Avstrijo vrgel iz nemške zveze, je dobro vedel, da ji je treba nove državne ideje. In v svoji očetovski ljubezni do nas nam jo je kar poskrbel; djal je, Avstrija ima sedaj svoj obraz obrniti proti vzhodu, oziroma jugovzhodu, in tukaj si iskati prihodnosti, pridobivaje novih zemljišč in nepeljevaje trgovino v struge, ki drže na to stran. Čudno lepe slike je Avstriji slikal na vzhodni strani ter ji zraven peval sladkomehkim glasom pesem o krasni prihodnosti, ki jo čaka tamkaj, in da bi mu verjela, ji je leta 1878. dovolil, da si da v Bosni nekoliko opravkov, ki bi naj upravičevali nado, da bode ta dežela »kedaj« njena. »Težišče avstrijsko-ogerske države ima se premakniti v Budapešto«, s temi besedami končaval je vsako kitico svoje manljive pesmi, in Avstrija se je res dala preslepiti ter se zamaknila v vzhod. Židje, z Nemčijo v zvezi, potegnili so se v Budapešto, središče avstrijske politike postalo je tamkaj, in sedaj je Bismark lahko začel za hrbtom zamaknene Avstrije izvrševati svoje prave namene, namreč dežele tostran Litve pripravljati za združitev z Nemčijo.

Ali tu vzadi, kjer je Bismark rovaril, je postal nemir in hrup, ker se Čehi, Poljaki, Rusini, Slovenci in Hrvatje ne dajo slepiti ter ne marajo kar z lepa stopiti pod prusko »pikelhavbo«; in ta hrup je Avstrijo vzdramil, da se je jela zavedati in sleparijo spoznavati.

Državna ideja o prihodnosti Avstrije na vzhodu sama na sebi ni napačna, ali v službi Nemčije in pri takih razmerah, kakoršne imamo vsled vpliva Nemčije in z njo sporazumevaločih se Ogrov in Židov v Avstriji sedaj, pomenja le njeno pogubo. Avstrija mora se poprej Nemčije in tiste sleparske politike, ki jo ji ta vedno narekuje, popolnoma otresti, vrh tega pa še znotraj se prav utrditi in ojačiti, potem še le sme začeti baviti se z vzhodom. Ali ne potrjujejo našega menjenja baš dogodki zadnjih dni? Avstrija ima z notranjimi prepriki toliko dela, da mora gledati, kako ji nemški cesar na vzhodu dela spletke in trgovino sebi v prid odvrta. Mi ostanemo torej pri državni ideji, kakor smo jo izrekli, in se obrnemo k prašanju, kako jo uresničiti.

darina in njegova tovariša po kamenitih stopnjicah na nasip, ki je obdajal temni stolp. Na nasipu mu namigne mandarin, da naj ostane kot stražnik pred majhnim, vzdigljivim mostom, ki je peljal od nasipa na hodnik okoli stolpa. Ponočni obiskovalci gredo nato čez most ter ga za seboj vzdignejo meneči, da so tako varni pred nepotrebnimi poslušalci. A komaj zginijo v princovo stanovanje, položi jetničar desko od nasipa do hodnika in se po prstih priplazi do sobnih duri, hoteč izvedeti, kaj se bodo mandarin in njegova neznana spremljevalca pogovarjali z vjetim Dikdikom. A dasiravno je skrbno poslušal, vendar ni mogel vsega slišati, ker so tiho govorili.

«Vrag ti,» je mrmral pred se, «moja stara ušesa so od dne do dne bolj za nič. Nič ne morem razumeti, in vendar je stvar jako važna. Jaz stavim svojo glavo, da bi bil ta ponočni pogovor gotovo vreden svojih 1000 kvanov, (1 kvan je 600 sapek ravno kot 52 krajcarjev), ako bi ga vedel in naznanil na pravem mestu. Ali naj pokličem enega hlapca? Ne, ti so preneumni in bi znabiti še delali za svoj žep. A glej, zdaj mi pride dobra misel! Tisti deček, ki so mi ga danes s kristijani pripeljali, bode najboljši, ker ga imam popolnoma v svoji oblasti.»

Pri zadnjih besedah je stari Minge že

Pred vsem se ima to, kar državni ideji sedaj nasprotuje odstraniti: to je dualizem, ki nasprotuje načelu enakopravnosti in enakoveljavnosti. Zakaj bi morali Ogrji imeti več pravic nego n. pr. Čehi, Poljaki, Dalmatinci in Hrvatje? Če se Ogrji sklicujejo na zgodovinsko pravo, lahko ravno to storijo tudi Slovani. Sicer pa Ogrji dobro vedo, da so sedanje stanje si priborili le z brezobzirnostjo in kruto silo. Zakaj bi morali v avstrijski državi Ogrji veljati več, nego mi? Dokler imamo vsi iste dolžnosti, imamo tudi vsi iste pravice in vsled tega isto veljavo. Le to načelo je zdravo in se more vzdržati, vsako drugo je brez obstanka. Radi tega dualizma tudi tedaj ne bi mogli zagovarjati, ako bi si dežele tostran Litve gospodarstvo varovale pomočjo carinske črte. Na vsak način torej proč z dualizmom! Sicer pa rabi dualizem Ogrom le kot pot, po katerem namerjajo priti do popolne samostanosti. In zatorej dualizmu, ki sedaj vzlasti vsled gospodarsvenih vzrokov poka na vse strani in po človeški sodbi ne bode dočakal štiri-desetega leta, kadar se bo uničil, ne bode sledilo tisto stanje, v katerem je bila država pred njim, ampak za njim pride popolno odcepljenje Ogrske in Bog ve, kaj še vse, gotovo pa razpad Avstrije. In to se mora zabraniti; dualizem se mora torej odstraniti, predno dozori.

To je pa mnogo laglje rečeno, nego storjeno, ker Ogrji svojega cilja, kateremu so sedaj vže tako blizu, ne bi hoteli kar zlepa pozabiti, in ker tudi Nemci dualistične uprave, katera jim jamči gospodstvo tostran Litve, ne bi kar z lahka izpustili iz rok. Preustroj Avstrije v smislu naše državne ideje bi se torej gotovo vršil zoper voljo Nemcev in Madžarov. Vemo, da tem-le za obstanek avstrijske države ni mar, in tudi vemo, da se, kakor je poznamo, ne ustrašijo poprijeti se v dosego svojih svrh tudi najskrajnejših sredstev, ali sodimo, da bi se Nemci in Madžari vendar premislili, po tistih zadnjih sredstvih segniti, ako bi videli, da ima Avstrija za seboj močno in zvesto združnico, kateri je ležeče na tem, da je ob Donavi krepka velika država, in od katere bi se bilo trdno nadejati, da je tistim, ki Avstrije načrtom nasprotujejo, tudi kos. Taka zaveznica bila bi edino Rusija. Ona pri nas v Avstriji ne išče ničesar, nje oči so obrnene na Azijo, pač pa ji je mar, da se Nemčija ne poveča ter ji postane premočna, nevarna sosedja, in ona je tudi edina dovolj silna, da združena z Avstrijo zažene upornike in tiste, ki je podpirajo, v kozji rog. Avstrija naj pusti Nemčijo, ki ji nikoli ni bila prijateljica, mar-

več le dela na njen polom, in naj se zveže z odkritosrčno ji Rusijo, katera je pošteno pravo, dejansko prijateljstvo uže dokazala (1848. l.), potem pa si lahko mirno začne notranje razmere urejevati tako, da si zanjamči lepo prihodnost.

Kako se to naj zgodi? Slovani avstrijski so doslej vkljub neprestanim in brezštevilnim zaprekam, ki so se stavile skoz stoletja njih prosvetnemu razvoju, vendar dospeli tako daleč, da se samega sebe in svoje dosežanje prosvete živo zavedajo ter čutijo nepremagljivo željo, da na potu prosvete stopajo dalje, in da sedaj skupno in odločno zahtevajo, da se odstrani vse, kar ovira prosvetno stremljenje; oni družega nič ne zahtevajo, nego da se jim pusti to, kar se mora vsakemu pustiti po prirodnem zakonu, in kar tudi drugi uživajo, ki nimajo nič več dolžnosti nego oni. Ako bi avstrijski neslovani: Nemci, Lahi, Madžari imeli le količkaj čuta pravičnosti do Slovanov, lahko bi se teh gori izrečena želja uresničevala v sedanjih kronovinah; ali zgodovina kaže, da so Nemci, Lahi in Madžari Slovanom bili sovražni, je zatiravali in pestili, kolikor je le bilo mogoče, od tistega trenutka, ko so z njimi prišli v dotiko, pa do danesnjega dne! Dokler mi Slovani prosvetno nismo živeli, nam je bilo laglje, jezik svoj zamenjati z drugim usiljenim, ali sedaj kaj tacega ne moremo več pripuščati, kajti prvi pogoj, ki ga stavi prosveta, pogoj, brez katerega narodne prosvete ni misliti, je jezik. Radi tega pa smo avstrijski Slovani prisiljeni zahtevati, da se država razdeli v narodne skupine, ne oziraje se na kronovinske meje, ter prepusti vsaki skupini, da se po svoje prosvetno prosto razvija.

Naj se naši državniki ne ustrašijo te misli; narodi so bili prej nego kronovine, in kronovine so le oblika, narodi tvarjajo vsebino. Nič ni izgube, če se na obliki kaj izpremeni, da le vsebine nič ne odpade. Sicer pa so se oblike te vsebine, ki tvarja avstrijsko državo, tekem stoletij čisto izpremenile. Ali n. pr. ni Štajarska nastala iz posameznih pokrajin? Ali niso bile razne jugoslovanske pokrajine nekoliko časa združene v celoto, kateri je bilo ime Ilirija? In ni šla meja te Ilirije skoz Kranjsko in Koroško? In končno, ali je modro, trmasto držati se stare oblike, če se vidi, da je vsebina radi oblike v nevarnosti, in če se spozna, da predugačenje oblike vsebino reši? Bog nam je priča, da govorimo iz gole ljubezni do Avstrije ter da nam narekuje te misli le gorka želja, da bi Avstrija, katero smatramo zapadni Slovani kot ščit, bila kedaj še srečna.

(Konec prihodnjic.)

bil zopet na nasipu in urno korakal po stopnjicah. Dve minuti pozneje stopi gorečo bakljo v podzemeljsko ječo in vzbudi majhnega Franca iz spanja. Deček v začetku niti ne ve, kje je in kaj se godi z njim. Pa starec mu pusti le malo časa v pomislek. Mati ga še v naglici pokriža in navdušuje, naj ostane stanovit. Potem pa je moral deček takoj po mokrih stopnjicah navzgor in je v trenutku stal pred zaduhlim stolpom. Hladen in čisti ponočni zrak šele predrami Franca. Starec mu kratko pove, čemu ga rabi.

Znabiti se bode moglo zabraniti preli-vanje krvi,» pravi Minge, ko se deček nekaj časa obotavlja in ne ve, kaj bi storil. «Najbrž je zarota proti novemu cesarju; vsaj njegovo ime sem slišal mnogokrat izgovarjati, dasiravno drugega nisem nič razumel. Ako pa moje ne izpolniš in mi zamolčiš le eno besedo od tega, kar bodeš slišal, potem te lastnoročno zadavim.»

Franc je zdaj pripravljen, vse stori, kar mu dovoljuje krščanska vera. Minge ga hitro pelja na hodnik pod okno, ki je bilo spodej zagrnjeno. »Tukaj zdaj ostani, dečko, in napni svoja ušesa. Ako pridejo iz sobe, se potuhni tukajle pod top. Jaz grem zopet stražit na svoje mesto.»

Na to odide starec. Deček še vedno ni prav vedel, kaj tirja od njega v tem slučaju

dolžnost. Pa naenkrat zasliši besede, ki nehote zbudijo njegovo pozornost. V sobi se je govorilo o popolnem iztrebljenju kristijanov. To se mora po načrtu zgoditi, pravi neznan glas. Občinski predstojniki morajo po celem cesarstvu napraviti imenike vseh kristijanov. Kjer pa je kak predstojnik sam privrženec nove vere, se mora takoj odstraniti in nadomestiti z drugim. V enem mesecu bodo gotovo dogotovljeni imeniki kristijanov in potem se morajo kristijani naenkrat in brez usmiljenja pomoriti. Mož, ki je dozday govoril in v katerem je Franc spoznal vojnega mandarina, vpraša zdaj svoje tovariše, če odobrujejo njegov načrt. Eden mesec se ne sme čakati, ampak takoj se morajo pomoriti kristijani. Ako se upre glavno mesto in dá znamenje, da se morajo iztrebiti vsi kristijani, potem se bode isto storilo po celi deželi; kajti skoraj vsi mandarini so nasprotniki krščanske vere. (Dalje prih.)

Smešnice.

Jožka, ki je bil prvokrat v šoli vprašajo mati iz šole prišedšega: »No, Jožek! kako je bilo v šoli; ali ti je kaj všeč?« — »Nič kaj«, odgovori Jožek, »dvakrat smo molili, pa nobenkrat jedli.«